

JEZIKOVNA POLITIKA IN SKRB ZA JEZIK V ISLANDIJI

MAGNÚS
PÉTURSSON

Uvod

Magnús Pétursson
je profesor na
Phonetisches
Institut der
Universität
Hamburg,
Bogenallee II,
20144 Hamburg

Iz nemščine prevedel
Matej Šetinc

Če govorimo o jezikovni politiki in skrbi za jezik v Islandiji, imata ta dva pojma nekoliko drugačen pomen kot v večini drugih dežel. Glavna razloga za to sta:

1. Islandija je otok in zato ne meji neposredno na sosednje jezike.

2. Islandija ni le dežela s samo enim jezikom, temveč tudi narečij v pravem pomenu besede ne pozna. Razen malenkostno drugačne razporeditve soglasnikov in nekaterih leksemov narečnih razlik sploh ni. Lahko rečemo, da se variacija jezika izčrpa v individualni variaciji. Kakor je znano, obstajajo v jezikovni rabi med posamezniki vedno določene razlike.

Zaradi teh razlogov imata jezikovna politika in skrb za jezik nekoliko drugačno vsebino, kot to sicer na splošno razumemo. Gledano zgodovinsko, gre za to, da se jezik kot tak sploh ohrani. To je prvi vidik. Drugi vidik je, kako prilagoditi jezik razmeram sedanjosti, da bo lahko vselej ustrezal zahtevam časa. Obravnavali bomo oba vidika. Najprej bo dobil besedo zgodovinski vidik, zatem bomo skicirali problematiko sedanjosti.

Položaj pred 18. stoletjem

Iz časa pred 18. st. so ohranjeni le skromni dokumenti, iz katerih je mogoče spoznati takratni odnos do jezika. Dejstvo, da je treba marsikaj ugotoviti tako, da beremo med vrsticami, nikakor ne zmanjšuje vrednosti teh virov. Pred letom 1600 lahko odnos do jezika osvetlimo samo posredno, npr. iz jezikovne rabe same. Uvedba krščanstva okrog leta 1000 je globoko vplivala na islandsko kulturo in civilizacijo. Ob tem je jezik sprejel številne nove pojme in z nekaterimi od njih tudi tujejezične besede, ki so se asimilirale kot sposojenke (Walter 1976). Hkrati so nekatere stare besede dobile nov pomen. Tukaj se ne moremo spuščati v podrobnosti, kljub temu pa je treba povedati, da je bil ta tuji vpliv precejšen in da njegovih opaznih sledi tudi v modernem jeziku ne moremo prezreti. Neposrednih pričevanj o odnosu do jezika iz tega časa ni. Vendar so ljudje islandščino pisali in so v pisanih besedilih svoje misli izražali po islandsko.

V prvih stoletjih po uvedbi krščanstva so bile zapisane sage

in številna druga dela, anali in pesmi. Ker ni bilo trdno določenega pravopisa, se je pisava občutno spreminjala, pogosto celo pri istem piscu. Čeprav večjih raziskav ni bilo, lahko v nekaterih primerih sklepamo, da se je pisec stilno približal latinskemu pripovednemu stilu. Kljub temu so morali islandski pisci pri tem uporabljati islandsko slovnico in besedišče.

Čeprav o govornem jeziku ni znano skoraj nič, lahko predvidevamo, da so tuji jeziki, predvsem latinščina, zapustili sledi predvsem v pisanem jeziku. Seveda je s tujimi trgovci prodrlo v jezik tudi nekaj tujk, toda njihovo število je bilo tako majhno, da so imele komaj zaznaven vpliv na podobo jezika. Odločilno je moralo biti najbrž to, da je ostala trajna navezanost celega ljudstva na stare sage tako močna, da so te stare jezikovne mojstrovine služile kot jezikovna šola. Islandskemu ljudstvu ni bilo mogoče ponuditi Biblije v tujem jeziku, latinščini, nemščini ali danščini. Islandci so dobili Novi testament leta 1540 v prevodu Oddurja Gottskálkssona in celotno Biblijo leta 1584 v prevodu škofa Guðbrandurja Þorlákssona (Bandle 1956). Izredni pomen teh prevodov Biblije so vedno znova poudarjali. Kako zelo je islandska Biblija utrdila jezik in povečala njegovo obrambno sposobnost pred tujejezičnimi vplivi, je komaj mogoče dovolj poudariti. Ampak tudi tu so prežale nekatere nevarnosti. Lutrova reformacija je zahtevala popolno ukinitve katoliške liturgije. Posledica tega je bilo, kakor se je izkazalo, prevajanje različnih besedil in psalmov. Na splošno pa so bili prevodi psalmov tako slabi, da so med ljudmi povzročili močan odpor do takšne literature. Samo po sebi se razume, da je na koncu škodo utrpela religija. Zato je škof Guðbrandur Þorláksson ne brez skritih misli zahteval, da morajo biti vsi prevodi, posebej prevodi psalmov, narejeni izredno skrbno. To je bila velika prednost tako za jezik kakor tudi za Cerkev, katere interese je znal škof v vsakem pogledu dobro zastopati. V predgovoru k svoji knjigi psalmov iz leta 1589 je na neki način izrazil svoje stališče do problema jezika. Če smiselno povzamemo, tam pravi, da je človekova dolžnost govoriti Bogu v lepih in skrbno izbranih besedah, in potem nadaljuje, da "je naš materni jezik sam zase tako enostaven kakor tudi lep in zato ni vezan niti na besede, prevzete iz drugih jezikov, niti na pomanjkljive in zapletene načine izražanja". Zato se bo trudil, da bo psalme podal v kolikor mogoče dobrem jeziku, ne da bi pri tem okrnil latinski ali nemški original. Neposredne vire, ki nas obveščajo o odnosu do jezika, najdemo šele okrog leta 1600 v delih Arngrímhura Jónssona (1568–1648), z vzdevkom *lærði* "učenjak" (Benediktsson 1953). Bil je prvi, ki se je zavestno ukvarjal z jezikovno politiko. Zastopal je mnenje, da je islandščina skoraj isti jezik, kot so ga v starem veku govorili po vsej Skandinaviji. S tem je podprl teorijo, ki je imela kasneje zelo velik vpliv, med drugim tudi na oblikovanje islandskega pravopisa. Arngrímur v glavnem navaja dva argumenta, da bi podprl svojo teorijo. Prvič, meni, da so stari rokopisi ohranili čistost jezika in prekrasen stil, drugič, poudarja, da je bil tuj vpliv pri tem zelo majhen. Poleg tega izraža pomembno željo, naj se Islandci, kadar pišejo in govorijo, izogibajo posnemanju Dancev in Nemcev in naj se raje zgledujejo po bogastvu lastnega materne jezika. Končno je zastopal tudi mnenje, da naj bi se tako v glavnem ognili nevarnosti, da bi se jezik spremenil.

Iz povedanega je mogoče razbrati, da so se nekateri Islandci že okrog leta 1600 zavedali nevarnosti, ki bi grozila njihovem jeziku, če bodo brez pridržkov sprejemali tujke in če bodo Islandci sami pozabili paziti na čistost svojega jezika. V 17. st. so tudi drugi znani Islandci zastopali podobna mnenja, npr. župnik in pesnik Hallgrímur Pétursson (1614–74), ki je zasnoval Passíusálmar (Pasijonske psalme), najbrž največje pesniško delo 17. st. v Islandiji.

18. stoletje: Purizem

V 18. st. je treba omeniti predvsem zbiralca rokopisov Árnija Magnússona (1663–1730) in njegovega sodelavca iz Københavna Jóna Ólafssona frá Grunnavíka (1705–79). Oba sta, posebej proti koncu življenja, zastopala neko vrsto purizma. Pravi purizem pa je dobil odločne zagovornike šele v sredini stoletja. Naj omenimo znanstvenika naravoslovca Eggerta Ólafssona (1726–68) in zdravnika Bjarnija Páls-sona. Oba sta po naročilu danske vlade prepotovala vso deželo, da bi si ustvarila celostno podobo položaja. V potopisu iz let 1752–57 opisujeta tudi jezik dežele in njegovo rabo, saj sta imela dobro priložnost primerjati posamezna področja tako v tem kot tudi v vseh drugih ozirih. Zelo čist se jima je zdel jezik v severni Islandiji, v Mývatnssveitu, najčisteje pa po njunem mnenju govorijo v vzhodnih fjordih. To stanje razlagata z izolacijo teh območij, zaradi česar so zaščitena pred tujimi vplivi.

Ob tem je v 18. st. slišati tudi druge, manj razveseljive vesti. Pravniki Sveinn Söl-vason piše v svojem delu *Tyro Juris* iz leta 1754, da smo tako ali tako v vsem odvisni od Dancev, in se zatem sprašuje, zakaj potemtakem ne bi bilo tako tudi z našim jezikom (Böðvarsson 1964, 195). Še jasneje je to mnenje izrazil ravnatelj šole v Skáholtu, Bjarni Jónsson. V poročilu, ki ga je leta 1770 napisal za dansko vlado, zastopa mnenje, da je za Islandce najbolje, da se prilagodijo šegam in navadam drugih narodov. Napisal je že tolikokrat citirani stavek o jeziku, dobesedno takole: *“Jeg anseer det ikke alene unyttigt, men og desuden meget skadeligt, at man skal beholde det islandske Sprog”* – Menim, da ni le nepotrebno, ampak celo škodljivo ohraniti islandski jezik (Jónsson 1971, 17). Iz teh in podobnih izjav je jasno razvidno, da je bil jezik izpostavljen marsikateri nevarnosti. Vendar moramo hkrati tudi povedati, da so tako negativne sodbe izrekli samo kraljevi uslužbenci, k dolžnostim katerih je sodilo zvesto in poslušno zastopanje stališča vlade.

V zadnji četrtini 18. st. je bila v Københavnu osnovana *Lærdómslistafélagið*, “družba za učenost in umetnost”, ki je med letoma 1781 in 1798 objavila 15 obširnih poročil. Vsebina teh poročil je zelo neenotna, kar je bilo tudi pričakovati, saj je bil cilj družbe dvigniti splošno raven izobrazbe in poročati o razvoju umetnosti, znanosti in tehnike. Predvsem pa moramo poudariti, da je bil cilj družbe varovanje in ohranjanje nordijskega jezika, tj. islandščine, in izogibanje tujim besedam oz. “slengu”. V besedilih družbe so se rabi tujih besed odpovedali, seveda z izjemo tistih, ki so se že udomačile. Namesto da bi prevzeli tujke, so skušali tvoriti neologizme ali pa dati starim besedam nov pomen. Mnoge od teh skovank živijo v jeziku še danes, kakor je pokazal Halldór Halldórsson (1964b, 139–140).

19. stoletje

Da s čistostjo jezika ob koncu 18. in v začetku 19. st. ni kazalo najbolje, jasno kaže mnenje znamenitega danskega jezikoslovca Rasmusa Kristjana Raska (1787–1832). Leta od 1813 do 1815 je preživel na Islandiji, da bi se naučil jezika. Bil je zelo zaskrbljen za njegovo usodo in je sam skušal narediti vse, da bi prepričal Islandce, naj skrbijo za svoj jezik, branijo in ohranijo njegovo čistost. Njegova prizadevanja niso ostala brez sadu, kako resno pa je bilo stanje, lahko razberemo iz pisma, ki ga je pisal svojemu prijatelju Bjarniju Thorsteinssonu. Tam beremo: “... Sicer pa menim, če ti povem čisto odkrito, da bo islandščina kmalu izumrla. Sodim, da jo bo čez sto let še komaj kdo razumel v Reykjavíku in čez dvesto let še komaj kdo v celi deželi, če bo šlo tako naprej kakor zdaj in se teku stvari ne bo odločno zoperstavilo. Celo pri odličnih ljudeh je vsaka druga beseda danska. Med preprostimi ljudmi se bo jezik še najdlje obdržal...” (Jónssonu 1971, 18).

Te mračne napovedi se niso uresničile, ker je po padcu Napoleonove diktature v vsej Evropi zaživel duh svobode. Vse narodno je bilo deležno skrbi in stare tradicije so spet oživele. V Islandiji je to med drugim pomenilo boj skupine okrog časopisa *Fjölnir* za ponovno uvedbo starega parlamenta **Alþingi**, ki so ga hoteli na novo osnovati na þingvellirju. K tej skupini so sodili pesnik Jónas Hallgrímsson (1807–45), župnik Tómas Sæmundsson, potem Brynjólfur Pétursson in Konráð Gíslason, ki je postal kasneje profesor na univerzi v Københavnu. V svojem narodnem zanosu so se posvečali predvsem jeziku. Poskušali so zamenjati tujke, uvesti stare besede z novim pomenom ali tvoriti neologizme. Pesmi Jónasa Hallgrímssona jasno kažejo, da so bila ta prizadevanja uspešna. Komaj kdo je prej ali kasneje pisal tako preprosto in skrbno. Konráð Gíslason je uvedel, če navedemo samo en primer, staro besedo *vél* "prevara" z novim pomenom "stroj" za dansko besedo *maskine*. Jónas Hallgrímsson je tvoril številne nove besede, ki se uporabljajo še danes. Med najbolj znanimi so *hitabelti* – "kaplja", *aðdráttarafl* – "težnost", *sporbaugur* – "krožnica", *ljósvaki*, beseda, ki bi naj poimenovala "eter", tj. materijo med zvezdami, ki je po takratnih fizikalnih teorijah omogočala širjenje svetlobe. Tukaj bi lahko omenili tudi nekatere učitelje na gimnaziji **Lærði Skólinn** v Reykjavíku. Mnogi od njih so bili pravi mojstri v rabi jezika, in so se zato trudili prevajati v skrbno izbranem jeziku. Omenimo tukaj le ime grecista Sveinbjórna Egilssona (1791–1852), ki je prevedel Homerjeve pesnitve in napisal slovar starega islandskega poetičnega jezika *Lexicon Poeticum*, ki je sicer izšel šele po njegovi smrti, leta 1860. Lahko bi omenili še mnoge druge, toda to se nam ne zdi potrebno, saj nam gre le za to, da pojasnimo zgodovinski razvoj.

Islandščina je v tem času potrebovala dejavno pomoč. Danščina je bila v Reykjavíku upravni jezik in vsaj uradno tudi na deželi. V mestni skupščini so vse razprave še po letu 1850 potekale v danščini. Zato je bilo treba pripraviti napad na to zadnjo trdnjavo danščine in vpeljati islandščino tudi kot upravni jezik. Pri tem je imel morda odločilno vlogo Jón Guðmundsson (1807–75), tesni prijatelj Jóna Sigurðssona (1811–79). Jón Guðmundsson je bil rojen v Reykjavíku in je tam preživel vse svoje življenje. Kot član mestne skupščine je dobro poznal jezikovno revščino mesta in je zato poskušal poiskati rešitev. Ko je poskušal vpeljati islandščino kot upravni jezik, je prišlo do upora. Danski člani so zagrozili, da bodo zapustili dvorano, in Jón Guðmundsson se je moral ukloniti. Toda marca 1848 je dosegel, da je bil v Reykjavíku razobešen naslednji razglas: *Íslenzk tunga á við í íslenzkum kaupstað, hvað allir athugi* – K islandskemu mestu sodi islandski jezik, to naj vedo vsi. (Laxness 1975). Ščasoma se je tudi z drugimi podobnimi načrtovanimi akcijami prebivalcem Reykjavíka prebujala zavest, da je Reykjavík islandsko mesto in da naj to tudi ostane, zato je treba govoriti islandsko.

Do konca 19. st. gre pri jezikovni politiki v Islandiji za zagotovitev obstoja islandskega jezika in za njegovo uveljavitev kot sredstva sporazumevanja na vseh področjih vsakodanjega in javnega življenja. Kakor kažejo Raskova poročila, je bil položaj jezika takrat izjemno težak in zapleten, čeprav je podeželsko prebivalstvo ostalo zvesto staremu jeziku in danščine nikoli ni maralo. Konec 19. st. je bil položaj islandščine utrjen in nesporen. Šele tedaj se pojavi problem skrbi za lep in skrbno izbran jezik.

Standardizacija in pravopis

Treba je bilo obvarovati že doseženo in graditi naprej. Naraščajoča raznovrstnost natisnjene materiala, časopisov in drugih izdaj je zahtevala utemeljitev uradnega pravopisa (Jónsson 1959). Leta 1897 so uvedli pravopis, ki naj bi ga upora-

bljali časnikarji. Nastal je predvsem iz praktičnih razlogov. Ker pravopisa razen v časnikarstvu sicer niso splošno uvedli, so ga poimenovali novinarski pravopis – *blaðamannastafsetningin*. Šele leta 1918 so poenotili pravopis, ki je veljal za vso deželo. Nasprotno stališče je zastopal predvsem Björn M. Ólsen (1850–1919). Menil je, naj bo pravopis določen na osnovi fonetskih kriterijev. Sam je uporabljal takšen pravopis in npr. nikoli ni pisal *y* ali *ý*. Vendar s fonetskim pravopisom ni mogel prodreti, saj kar najmanjše razlike med starim in modernim jezikom omogoča morfofonemski princip, ki kljub občutnim razlikam v izgovarjavi med starim in modernim jezikom zagotavlja jezikovno kontinuiteto. Vendar s pravopisom še sedaj niso povsem zadovoljni in prav zato zdaj poteka revizija, ki naj bi pripeljala do novega pravopisa. Že predhodno pa so z odlokom z dne 4. 9. 1973 iz rabe izključili črko *z* in jo zamenjali s črko *s* (izjeme so lastna imena, ki se smejo še naprej pisati z *z*). Hkrati s tem je prišlo pri *z* z pisanih oblikah do manjših pravopisnih sprememb. Obenem je bila prvič določena postavitev in raba ločil. Ni še jasno, kakšen bo nov pravopis, toda zdi se povsem neverjetno, da bi se odpovedal morfofonemskemu principu, kajti z njim ostajajo kar najmanjše razlike med starim in modernim jezikom, kot tudi med govorjenimi regionalnimi variantami. Če bo prišlo do sprememb, so lahko to samo koncesije dejansko govorjenim oblikam, tj. fonetiki. Vprašanje je samo, za katere koncesije bo šlo in kaj bo ostalo nespremenjeno. V zvezi s tem je še vse negotovo in lahko storimo le to, da počakamo na rezultat.

Enotnost jezika

Skrb za jezik ima v Islandiji, kot smo že povedali, poseben vidik, kajti gre za deželo, v kateri obstaja en sam jezik. Ni narečij, ampak obstajajo le majhne razlike v izgovarjavi, ki jih lahko po klasifikaciji Andréja Martineta (1970, 155–166) označimo kot lokalne ali regionalne jezikovne variacije. Te razlike v izgovarjavi so večinoma tako majhne, da ostanejo neopažene, če nismo nanje pozorni. O tej presenetljivi enotnosti jezika so že mnogo razmišljali. Helgi Guðmundsson (1977) je poskušala povzeti dejavnike, ki so k temu prispevali. Meni se zdita posebej pomembni dve dejstvi. Prvič – islandščina je jezik priseljencev, v katerem imajo svoj delež vsa norveška narečja. Da bi se izkristaliziral skupni imenovalec posameznih narečij, je moralo priti do poenotenja. In, drugič – dežela je otok, poseljen samo po obalah. Naselitev poteka v obliki kroga in gibanje prebivalstva je možno v obeh smereh. Človeški stiki tako potekajo znotraj te krožne strukture, kar končno vodi do tega, da je jezik vsakega posameznika vedno izpostavljen vplivom iz dveh prostorskih smeri. Le če upoštevamo, kako obsežno je bilo vedno gibanje prebivalstva kot posledica ribolova, odvisnega od letnih časov, lahko pravilno presodimo celotno razsežnost krožne naselbene strukture kot dejavnika jezikovne izravnave.

Ker v Islandiji ni narečij, to po drugi strani pomeni, da ni trdno določenega normiranega državnega jezika. Vsak Islandec se kot maternega nauči jezika, ki je priznan kot državni jezik, čeprav ni enoten v vseh vidikih. Te razmere so nekaj posebnega in zato mora imeti pojem “skrb za jezik” na Islandiji nedvomno posebno vsebino. Omeniti moramo, da to ne pomeni, da ni nobene norme. Pravopis ustreza normi in mora biti normiran. Jezikovna raba pa v Islandiji nima norme, ne oziraje se na kriterij pogostnosti. Vse, kar je v Islandiji jezikovna raba, je hkrati pravilen jezik, kajti državnega jezika, po katerem bi bila jezikovna raba normirana, ni. Kljub temu v šoli vedno govorimo o pravilnem in nepravilnem jeziku, čeprav so kriteriji, ki definirajo ta pojma, popolnoma samovoljni in se v nekaterih primerih nanašajo na starejšo jezikovno rabo, ki danes ni več v rabi ali pa je literarna. Tako imenovani pravilni jezik šolskega pouka nima potrjene osnove, temveč se v prvi vrsti opira na

dejstvo, da spremembe, ki so nastopile v jezikovni rabi, niso priznane. Tu izvira težak problem, ki se šoli večinoma izmuzne. Od tod tudi težava, kako definirati pojem "zbornega jezika" v Islandiji. Skrb za jezik je definirana kot "etika jezika", kar v praksi ne pomeni dosti (Halldórsson 1971b, 25).

Razprava o normi

V Islandiji so mnogi nezadovoljni z opisanim položajem in želijo vpeljati normo, ki bi urejevala jezikovno rabo. Predstave o tem, kakšne naj bile osnove takšne norme, pa so precej nenatančne in meglene. Doslej si še nihče ni upal v zvezi s tem dati natančnih predlogov, toda vsem, ki opazujejo današnji jezik, je jasno, da raba jezika v glavnem mestu Reykjaviku postopoma vedno bolj določa rabo v celotni deželi. Za eno od jezikovnih področij, namreč za izgovarjavo, pa so že poskušali uvesti normo. Najvnetejši zagovornik te izgovorne norme je bil Björn Guðfinnsson, profesor na islandski univerzi (Guðfinnsson 1946; 1947; 1964). Po njegovih predstavah bi bilo treba razviti standardizirano izgovarjavo, s katero bi se upirali določenim izgovornim spremembam in posplošitvam. Osnova takšne standardizirane izgovarjave naj bi bile različne regionalne izgovorne različice, z drugimi besedami, nova izgovarjava naj bi bila nekakšna sinteza obstoječih različic izgovarjave. Novo izgovorjavo naj bi seveda vpeljali na radiu, učitelji pa naj bi jo učili tako s svojim dobrim zgledom kakor tudi z usmerjenimi vajami. Zato je bil prvi korak k temu cilju uvedba pouka izgovarjave kot obveznega predmeta na pedagoški fakulteti.

Kriteriji norm

Omeniti je treba, da so kriteriji, ki so osnova izbire posameznih elementov te zaželeno izgovarjave, samovoljni, delno celo čustveno obarvani, kar je za tako daljnosežne spremembe le težko zagovarjati kot sprejemljivo. Tako daje npr. prednost aspiriranemu izgovoru soglasnikov *-p-*, *-t-*, *-k-* med samoglasniki, čeprav jih tako izgovarja le manjšina Islandcev. Isto velja za zvočno izgovarjavo *n* in *m* pred *p*, *t*, *k*, in za izgovarjavo *hv* kot [x^(w)] namesto [k^h] (Pétursson 1975; 1978a, 66–73). Kot utemeljitev te izbire navaja, da je ta izgovarjava lepša od tiste z neaspiriranimi *-p-*, *-t-*, *-k-* in izgovarjave nezvenečih nazalov pred *p*, *t*, *k*. Lepotni kriterij je mogoče dober in koristen, toda če si predstavljamo, da bi to bila osnova standardizacije izgovarjave, se zdi ta osnova nekoliko negotova. Če naj bo standardizacija izgovarjave uspešna, mora biti njena osnova izgovarjava večine. Zato ni naključje, da je bil Björn Guðfinnsson uspešen samo v eni točki, namreč v ukinitvi izgovarjave dolgega [i:] in [y:] kot [e:] ali [ö:]: *litur* [le:tyr] = *letur* [le:tyr], *sugum* [sy:ɣym] = *sögum* [sö:ɣym]. Ta izgovarjava, t.i. **flámæli**, je bila in je še vedno izgovarjava manjšine in ima poleg tega očitno slabost, da nevtralizira dve pomembni fonološki nasprotji. V šoli so se zato posebej trdovratno borili proti temu pojavu in bili očitno zelo uspešni.

Vse do te točke je poskus Björna Guðfinnssona, da bi v Islandiji uvedel standardizirano izgovarjavo, propadel. Za neuspeh posega v izgovarjavo je treba po mojem mnenju navesti tri razloge. Prvič, samovoljno dajanje prednosti določenim različicam izgovarjave, ki so lastne le majhnemu delu prebivalstva. Drugič, okoliščina, da se zdi takšna jezikovna reforma večini prebivalstva nepotrebna. Prebivalstva ni bilo mogoče pridobiti za to, da bi se ukvarjalo s problemom, ki ga ima za tipičen navidezni problem pisarniškega izvora. In, tretjič, verjetno je odločilno to, da se zagovorniki standardizirane izgovarjave gotovo niso zavedali, kaj s svojimi predlogi od govorcev pravzaprav zahtevajo. Celó če bi bilo prebivalstvo proble-

mu naklonjeno, je zelo verjetno, da predlogi Björna Guðfinnssona ne bi bili uresničljivi. V svojih eksperimentalnih fonetskih raziskavah, v katerih sem primerjal severno in južno izgovarjavo, sem lahko ugotovil, da razlika ni samo v medsamoglasniških *-p-*, *-t-*, *-k-* ali zvenečih *m*, *n* pred aspiriranimi *p*, *t*, *k*, temveč tudi v povsem drugačnih časovnih povezavah. Z drugimi besedami, če bi kdo, ki govori južno islandščino kot materni jezik, hotel slediti predlogom Björna Guðfinnssona, bi moral sistematično uvesti drugo časovno strukturo, da bi njegov jezik zvenel naravno. Pri učenju izgovarjave pa je reorganizacija časov najtežja naloga, ki se sploh lahko pojavi. Zato ni čudno, da tisti, ki govorijo po pravilih Björna Guðfinnssona, ne morejo te izgovarjave drugih trajno naučiti, niti je ne morejo sami neoporečno, prepričljivo in naravno uporabljati (Pétursson 1975; 1978b). To je primer spodletele jezikovne politike, ki praktično ni pripeljala nikamor, česar pa mnogi še vedno nočejo videti (prim. Halldórsson 1971c, 78–94).

Neologizmi

Islandski jezik je jezik kmečke skupnosti. Stoletja dolgo je ta pridobitniška dejavnost, kmetijstvo, skupaj z ribištvo, odvisnim od letnih časov, posel kmetov in poljedelcev, zapuščala v jeziku svoje sledi. Zato je na teh področjih jezik tudi dosegel izrazno popolnost brez primere. Tako npr. je obstajalo in obstaja nenavadno veliko število besed, ki označujejo vreme in atmosferske pojave, kakor je pokazal Haraldur Matthíasson v svojem prepričljivem spisu (Matthíasson 1953). O tem bogastvu pojmov in besed se lahko prepriča vsak, ki živi nekaj časa v Islandiji. Isto velja za krmljenje živali, za različne vrste spravljanja sena in za vse, kar se tiče kmetijstva in ribištva.

Vdor tehnike na začetku 20. st. in predvsem med drugo svetovno vojno in po njej je bil za jezik posebej trda preizkušnja. Nastale so nove obrtne veje in pojavile so se nove stvari, za katere je bilo treba najti imena, in to se je moralo zgoditi celo v najkrajšem možnem času, kajti tehnika se je zelo hitro širila po vsej deželi. Te probleme je bilo možno rešiti na dva načina: s tvorjenjem neologizmov oz. s tvorjenjem novih pomenov ali pa s tujkami. Halldór Halldórsson (1964b; 1971e, 221–232; prim. tudi Halleux 1965; 1967) je raziskoval zgodovino purizmov, kakor pogosto imenujejo tvorjenje neologizmov, in pojasnil usodo mnogih novih besed od njihove tvorbe do dne, ko so bile splošno sprejete. Da se ognemo nesporazumom, moramo povedati, da so neologizme tvorili v vseh obdobjih. Vendar je potreba po takšnih novotvorbah v 20. st. skokovito narasla, tako da je v tem stoletju nastalo na desettisoče neologizmov oz. novotvorb ali novopomenk. Usode različnih neologizmov so zelo različne, vendar se je jezik v glavnem in nasploh pri tej trdi preizkušnji izkazal kot voljno in učinkovito orodje. Kmalu se je pokazalo, da je treba neologizme zbirati in tvoriti koordinirano in leta 1919 je bil za to ustanovljen odbor inženirskega združenja **Orðanefnd Verkfræðingafélagsins** (Halldórsson 1971d, 170–188). Med člani odbora so bili profesor Sigurður Nordal in dr. Guðmundur Finnbogason. Odbor je bil med letoma 1919 in 1927 zelo aktiven in je objavljal svoje sezname besed v inženirskem časopisu *Tímarit Verkfræðingafélagsins*. Tudi v drugih tehničnih poklicih, recimo elektrotehničnem, v industrijskih poklicih in tudi v zdravniškem poklicu so se prav tako trudili najti ustrezne besede za svoja področja. Ta dejavnost je imela v glavnem in nasploh zelo blagodejen učinek, kajti ko so se prepričali o nujnosti tega prizadevanja, so bili pri tem pripravljene sodelovati tudi ljudje izven strogo zaprtih strokovnih krogov. Leta 1951 je takratni minister za izobraževanje dosegel, da je dal **Alþingi** na razpolago sredstva za zbiranje neologizmov. Jezikovni inštitut pri univerzi, ki sestavlja slovar, naj bi usklajeval pripadajoče dejavnosti.

Tako so nastali štirje zvezki neologizmov, poleg njih pa so oblikovali še mnoge pre-dloge in spodbude, ki so imeli daljnosežen vpliv. V letu 1964 je nastal jezikovni odbor, ki bo usklajeval in določal vsa vprašanja v zvezi s tem. Ime tega odbora je **Íslenzk málnefnd** (Halldórsson 1971e, 231–232).

Tipi neologizmov

Kaj so neologizmi? Odgovor na takšno vprašanje ni preprost, kajti neologizem ni znanstveno enoznačno določljiv pojem, vendar lahko med islandskimi neologizmi razlikujemo nekaj glavnih skupin:

1. Besede, ki so tvorjene iz besednih korenov, ki v jeziku že obstajajo. Primeri za to so npr. *togari* – “ribič s kočo, mrežo vlačnico”, *hreyfill* – “motor”, *flugvél* – “letalo”, *hanna* – “narediti osnutek”, *framleiðni* – “produktivnost”, *rafmagn* – “elektrika”, *tölva* – “računalnik” in številne druge.

2. Besede, ki niso več v rabi, dobijo nov pomen in s tem novim pomenom spet stopijo v aktiven besednjak, ali pa besede, ki so v vsakodnevni rabi in dobijo nov, dodaten pomen. Primeri za takšne besede so *sími* – “telefon” (nekoč “žica”), *þulur* – “napovedovalec” (radijski ali televizijski, predtem pesnik, modrec; se še naprej uporablja tudi s starim pomenom), *mengi* – “množica” (v teoriji množic, prej množica ljudi), *vél* – “stroj” (prej prevara, trik), *toga* – “loviti s kočo”, ki se sicer uporablja tudi z glavnim pomenom “vleči”, *skipta* – “prestavljati” poleg glavnega pomena “zamenjati”. Znameniti novi primeri te vrste so *hugbúnaður* – “softver” (pravzaprav “programska oprema”) in *vélbúnaður* – “hardver” (pravzaprav “strojna oprema”) iz računalniškega jezika. Ti primeri se povsem prilegajo novi tehnologiji in jih nihče ne občuti kot tuje.

3. Tujke, ki so se kot sposojenke popolnoma priličile jezikovnemu sistemu. V to kategorijo spada nekaj zelo uporabljanih besed, kot npr. *bill* – “avtomobil”, *jeppi* – “džip”, *gír* – “menjalnik, prestavna ročica”.

Poleg teh glavnih skupin neologizmov obstaja tudi določeno število pravih tujk, kot npr. *traktor* – “traktor”, *mótor* – “motor”, *bensín* – “bencin”, *nylon* – “najlon”, *gúmmi* – “guma”. Toda te tujke se ne morejo vključiti v sklanjatev in zato pogosto niso sprejemljive. Seveda so manjše število tujk že od nekdaj sprejemali v jezikovno rabo (npr. *minúta* – “minuta”, *sekúnda* – “sekunda”). Proti temu v principu ne moremo navesti ničesar, če se takšne besede lahko prilagodijo jezikovnemu sistemu.

Usoda neologizmov je bila pogosto zelo različna. V zvezi s tem bi rad navedel nekaj primerov. Izraz *tækni* – “tehnika” tvorimo s korenem ‘*tæki*’ in s končnico ‘-ni’. Skovan je bil leta 1912 in se je ubranil vseh tujih vsiljivcev. Zelo je pripraven za tvorjenje sestavljenk in z njim je narejenih mnogo izpeljank, npr. *tæknilægur* – “tehničen”, *tækniamaður* – “tehnika”, *iðntækni* – “industrijski tehnik” itd.

Besedo *útvarp* – “radio” je za angleški besedi *radio* ali *broadcasting* leta 1920 skoval profesor Sigurður Nordal. Boriti se je moral z vrsto drugih novotvorb, med drugim z *víðboð*, *víðvarp*, toda spodrnil je vse svoje konkurente in ostal edini izraz za radio. Vendar je beseda doživela zanimivo omejitvev pomena, ko so leta 1966 uvedli besedo *sjónvarp* – “televizija”. *Útvarp* je za tem postal zbirni pojem za državno radiotelevizijsko institucijo, medtem ko so za radio skovali nov izraz, *hljóðvarp*. Zdaj označujejo vse tri besede, *útvarp*, *sjónvarp*, *hljóðvarp*, vse tvorjene na enak način, celotno radiotelevizijsko področje in tvorijo logičen sistem. Omembe vredno je tudi to, da *útvarp* ni povsem izrinil izraza *radío*, kajti v islandščini označuje izraz *radío* obalno radijsko postajo, ki vzdržuje radijske zveze z ribiškimi čolni in ladjami med ribolovom.

Zmagoviti pohod besede *þota* – “reaktivno letalo” sem sam doživel. Beseda je bila skovana leta 1956, da bi z njo označili to novo vrsto letala. Zamenjala naj bi različne druge izraze, ki so bili delno neprimerni (kot npr. *þrýstiloftsflugvél*), in postala kratek, preprost izraz za ta nov tip letala. Izraz so sprejeli in uporabili vsi časopisi ob pristanku prvega islandskega reaktivnega letala in od takrat so komaj še kdaj uporabili kakšen drug izraz za ta novi tip. Beseda se odlično poda v sestavljenkah in brez težav jo je mogoče uvrstiti k izpeljankam besede *þjóta* – “švigniti, drveti”. Beseda *þota* je živela prej sicer v pomenu “sunek vetra”, toda ta pomen ni preveč pogost in ga je bilo zato mogoče brez težav spodriniti. Ob tem je treba upoštevati, da je besedo *þota* mogoče po analogiji prenesti na druge hitro vozeče predmete, ne da bi pri tem zašli v protislovje z glavnim pomenom. Tako se imenujejo nove sanke, s katerimi se otroci igrajo pozimi, *snjóþota*. Usoda te besede kaže, kako pomembno je, da množični mediji – radio, televizija, časopisi – neologizme sprejmejo z naklonjenostjo. Če je tako, je sprejem nove besede skoraj zanesljiv.

Čeprav lahko rečemo, da se je purizem v islandščini zelo dobro obnesel, saj komajda lahko preberemo kratko časopisno vest, ne da bi pri tem naleteli na več dobro udomačenih neologizmov, vsi problemi še zdaleč niso rešeni. V nekaterih primerih se za premoč borijo tujke in novotvorbe. Tako je na primer z besedo *traktor* – “traktor” in novotvorbo *dragi*, ki se ni uveljavila, čeprav na videz izpolnjuje vse pogoje za to, da bi bila sprejeta. Vendar moramo poudariti, da sodi purizem, ki ima zdaj že skoraj dvestoletno tradicijo, k najpomembnejšim silam islandske jezikovne politike. S prizadevanjem tistih, ki so za jezik delali z jasno izraženim ciljem, da tujk ne bodo uporabljali, je islandščina dobila novo podobo. Komaj si lahko predstavljamo, kaj bi bilo z jezikom, če purizem ne bi deloval. V vsakem primeru je gotovo, da bi bil položaj jezika šibkejši in bolj negotov.

Težnja po tvorjenju slenga

Ena bistvenih značilnosti jezikovnega položaja v Islandiji je enotnost jezika v vseh starostnih skupinah in plasteh družbe. Vsi govorijo isti jezik, tudi v sociolingvističnem smislu. V zadnjem času nekateri govorijo o tem, da je ta enotnost ogrožena. Nekateri učitelji in znanstveniki menijo, da v Reykjaviku nastajajo sociolekti. Posebej opozarjajo na to, da mlada generacija govori drug jezik, ne samo glede pomena in vsebine, temveč tudi glede besednega zaklada (Böðvarsson 1971). To zanesljivo drži in mnogi želijo v tem videti nastanek slenga in sociolektov. Prav tako se pritožujejo zaradi skromnega besednega zaklada mladostnikov, ki se med drugim kaže v tem, da lahko ena in ista beseda spada k različnim besednim skupinam, npr.: v stavku kot *Teppið er alveg geðveiki* (= *æðilega fallegt*) – “Tepih je čudovit.” (pravzaprav: “Tepih je duševna bolezen.”). Teh dejstev se ne da zanikati. Da se prepričamo o tem, moramo samo prisluhniti jeziku šolske mladine v Reykjaviku. Toda ob tem je vendarle treba dodati, da je razvoj in nastanek mest od konca 18. st. (Reykjavik je bil ustanovljen 1786) naprej postavil jezik v povsem nov položaj. V stari kmečki družbi mestnega življenja niso poznali. Posledica tega je, da sploh ni bilo socialnih plasti, ki zdaj živijo v mestih. V mestu ni več tesnega stika z naravo. To vodi k siromašenju besedišča, ki je v islandščini posebej bogato z besedami, ki označujejo naravne pojave. Nujno moramo ugotoviti, da so razmere, v katerih se islandščina razvija in obstaja danes, bistveno drugačne od razmer v prejšnjih časih. Očitno je, da tukaj tičijo nevarnosti, pred katerimi je treba biti na preži, sicer bodo te nove razmere pustile trajne posledice v jeziku. Osebnostno menim, da enotnost jezika vseh socialnih plasti in skupin še ni resno ogrožena. Tudi ne bi šel tako daleč, da bi govoril o pravem slengu v današnjem Reykjaviku, kakor to delajo nekateri tuji raz-

iskovalci (Groenke 1966; 1975; Jones 1964). V jeziku, ki ne pozna enotne norme, je zelo težko definirati in razmejiti sleng. Pogosto gre za osebne načine izražanja ali za izraze, ki se uporabljajo samo ob posebnih priložnostih, ki pa jih zato ne moremo opredeliti kot sleng.

Ne da se tajiti, da grozijo islandščini nevarnosti tudi z druge strani, čeprav nekateri menijo, da je pretirano govoriti o tem in zastopati takšno mnenje. Televizija z 80 odstotki angleških programov pomeni resno nevarnost, kajti s tem postaja pritisk angleščine premočan, še močnejši, kot je že tako ali tako zaradi različnih strokovnih jezikov različnih poklicev. Kako močan je ta pritisk, je prepričljivo pokazal Baldur Jónsson (1978, 4) s tem, ko je dokazal, da se po analogiji z angleškim izrazom *each other* ("vsak od obeh") pomen besede *sitthvor*, *sikkvor* – "vsak" – spreminja in se približuje pomenu besede *báðir* – "oba". Stavek *Þeir fluttu farangur sinn á báðum bílunum* – "Njeno prtljago so prepeljali v obeh avtomobilih." postane tako *Þeir fluttu farangur sinn á sikkvorum bílnum*. Ta raba vodi k temu, da *báðir* – "oba" izgineva oz. ostaja ohranjen kot literaren izraz. Po mnenju Baldurja Jónssona raba vseh še preostalih dualnih besed v današnjem jeziku opazno upada in njihov pomen prevzemajo ustrezne množinske besede (*hver* – "kdo", *hver* – "kateri od obeh"; *hvortveggja* – "vsak od obeh", ki je praktično izginil; *hver annar* – "vsak drugi", *hver annar* – "eden od obeh"; *sinn in hvor*, *hver* tvorijo novo besedo *sitthver* – "vsak" ali *sitthvor* – "vsak", ki postaja v pogovornem jeziku *sikkver*, *sikkvor* – "vsak, oba"; *báðir* – "oba" pa iz rabe, kakor smo že povedali, izgineva).

Seveda lahko to vidimo kot neposredno nadaljevanje razvoja, ki je pripeljal že do izgube dvojine oz. spremembo dvojinskih v množinske oblike. Toda ne moremo dvomiti, da bo ta razvoj pod vplivom angleščine še hitrejši. Ne moremo tajiti in tudi ne dovolj poudariti, da angleščina islandščino zelo in resno ogroža.

Nekateri tudi mislijo, da se izgovarjava zelo hitro spreminja. Baldur Jónsson (1978, 6) govori o novem *-s-*, ki se vedno bolj širi, a ga žal ne poznam in ne morem opisati njegove artikulacije. Na splošno se govori o *slappmæli* – "šibki artikulaciji", ne da bi si do sedaj kdo upal to natančneje definirati. Tudi o tem problemu ne morem izraziti svojega mnenja, menim pa, da ni dobro poskušati vplivati na izgovarjavo, kajti to pripelje samo v zmedo in od tega ni nobene koristi.

Ključ k uspehu v načrtovanju jezika ali v skrbi za jezik je v tem, da mora pri tem sodelovati prebivalstvo. Vloge medijev ni mogoče zanemarjati, čeprav je nepomembna, če ne vzbudi zanimanja navadnega človeka. V Islandiji so se ljudje vse do današnjega dne zanimali za jezik. To splošno zanimanje je ustvarilo dobro podlago za ukvarjanje z jezikovnimi problemi (Halldórsson 1979).

Kaj delamo danes?

V današnjem času, v katerem je postala mogoča bliskovita komunikacija po vsem planetu, je postalo potrebno usklajevati prizadevanja, usmerjena v skrb za jezik. To se vedno bolj tudi dogaja, treba je omeniti predvsem naslednje:

I. Ustanovljen je bil osrednji odbor, Islandski jezikovni inštitut (**Íslensk Málnefnd**), ki razpolaga s sredstvi in skupino sodelavcev za usklajevanje skrbi za jezik. Odbor sestavlja specializirane slovarje, ki zadevajo določene poklice, npr. za letalske delavce, zdravniške poklice, računalniško industrijo itd. S predstavniki različnih poklicev se redno sestajajo na sejah, da bi razpravljali o jezikovnih problemih. Mimo tega ima odbor zelo pomembno funkcijo kot svetovalna institucija za vsakogar. Vsakdo lahko tam zaprosi za nasvet ali pomoč, kako naj v določenih jezikovnih primerih ravna. S to službo si ljudje veliko pomagajo, kar zopet kaže, da mnogi premišlujejo o jeziku.

2. Pri državni radioteleviziji je bila ustanovljena služba svetovalca za jezikovna vprašanja. Naloga tega svetovalca je, da jezikovno preveri besedila vseh dnevnih poročil in drugih pomembnih oddaj in daje splošne nasvete o jezikovni rabi. O vprašanih jezikovne rabe izdajajo bilten za interno uporabo in priložnostno organizirajo sestanke ali seminarje o jezikovni rabi. Od dela tega svetovalca si obetajo boljšo rabo jezika v medijih, predvsem pa upajo, da bo s hitrim odkrivanjem problemov mogoče hitro poiskati rešitev ali pa se problemi sploh ne bodo pojavili. Pomembna naloga je npr., kako poimenovati tuje dežele, ki do sedaj v islandščini še niso bile poimenovane. Kakšen je pridevnik in kako se imenuje prebivalec te dežele. To so povsem praktična vprašanja, ki pa jih je treba rešiti takoj, če to zahtevajo poročila.

Na splošno se zdi, da je težnja ta, da naj bodo javna mesta zgledi dobre jezikovne rabe. Ta cilj je ideal, ki ga ni mogoče doseči kar tako. Do leta 1940 je bil najvišji cilj zagotovitev diahrone perdurabilnosti (Groenke 1983), tj. zagotovitev povezanosti jezika v vseh zgodovinskih obdobjih, zdaj pa prihajajo na dnevni red druge naloge, ki se jih skušamo učinkovito lotiti na drug način.

Reference:

Bandle, Oskar. 1956. Die Sprache der Guðbrandsbiblía. *Orthographie, Laute, Formen*. København: Bibliotheca Arnamagnæana 17.

Benediktsson, Jakob. 1953. Arngrímur lærði og íslenzk málhreinsun. *Afmælikveða til próf. Alexanders Jóhannessonar*, 117–138. Reykjavík: Helgefell.

Benediktsson, Jakob. 1971. Hugleiðingar um íslenzka tungu. Erindi flutt á námskeiði Háskóla Íslands í uppeldisfræðum 27. júní 1971. *Samvinnan* 65; 4, 12–16.

Benediktsson, Jakob. 1964. Viðhorf íslendinga til móðurmálsins fyrr og síðar. V H. Halldórsson (ur.), *Þættir um íslenzkt mál eftir nokkra íslenzka málfraeðinga*, 177–200. Reykjavík: Almenna Bókafélagið.

Böðvarsson, Árni. 1971. Málfar unglinga. *Samvinnan* 65; 4, 32–33.

Groenke, U. 1966. On standard, substandard and slang in Icelandic. *Scandinavian Studies* 38, 217–230.

Groenke, U. 1975. Sletta and götumál: On slangy borrowings in Icelandic. V K.-H. Dahlstedt (ur.), *The Nordic Languages and Modern Linguistics* 2, 475–485. Stockholm: Almqvist and Wiksell.

Groenke, U. 1983. Diachrone Perdurabilität. Sprachpflege und Sprachplanung. Der Fall Isländisch. V I. Fodor and C. Hagège, *Language Reform, History and Future*, vol. II, 137–155. Hamburg: Helmut Buske Verlag.

Guðfinnsson, Björn. 1946. *Mállýzkur I*. Reykjavík: Ísafoldarprentsmiðja, H. F.

Guðfinnsson, Björn. 1947. *Breytingar á framburði og stafsetningu*. Reykjavík: Ísafoldarprentsmiðja, H. F.

Guðfinnsson, Björn. 1964. Um íslenzkan framburð: Mállýzkur II. *Studia Islandica* 23. Reykjavík: Heimspekideild Háskóla Íslands og Bókaútgáfa Menningarsjóðs.

Guðmundsson, Helgi. 1977. Um ytri aðstæður íslenzkrar málpróunar. V *Sjöttíu ritgerðir helgaðar Jakobi Benediktssyni* 20. Júlí 1977, 314–325. Reykjavík: Árna Magnússonar.

Halldórsson, Halldór (ur.). 1964a. *Þættir um íslenzkt mál eftir nokkra íslenzka málfraeðinga*. Reykjavík: Almenna Bókafélagið.

- Halldórsson, Halldór. 1964b. Nýgervingar frá síðari öldum. V H. Halldórsson (ur.), *Þættir um íslenskt mál eftir nokkra íslenska málfræðinga*, 134–157. Reykjavík: Almenna Bókafélagið.
- Halldórsson, Halldór. 1971a. *Íslensk málrækt. Erindi og ritgerðir*. Reykjavík: Hlaðbúð.
- Halldórsson, Halldór. 1971b. Um málvöndun. V H. Halldórsson, *Íslensk málrækt*, 11–34. Reykjavík: Hlaðbúð.
- Halldórsson, Halldór. 1971c. Samræming framburðar. V H. Halldórsson, *Íslensk málrækt*, 78–94. Reykjavík: Hlaðbúð.
- Halldórsson, Halldór. 1971d. Orðanefnd Verkfræðingafélagsins. V H. Halldórsson, *Íslensk málrækt*, 170–188. Reykjavík: Hlaðbúð.
- Halldórsson, Halldór. 1971e. Nýyrði frá síðari öldum. V H. Halldórsson, *Íslensk málrækt*, 212–244. Reykjavík: Hlaðbúð.
- Halldórsson, Halldór. 1979. Icelandic purism and its history. *World* 30, 76–86.
- Halleux, Pierre. 1965. Le purisme islandais. *Études Germaniques* 20, 417–427.
- Halleux, Pierre. 1967. Der Kampf gegen das Fremdwort auf Island. *Deutsch-isländisches Jahrbuch* 5, 29–41. Köln-Düsseldorf: Eugen Diederichs Verlag.
- Hannesson Jóhann S. 1971. Ándrepa um málfarslega stéttaskiptingu. *Samvinnan* 65; 4, 27–28.
- Jones, Oscar, F. 1964. Some Icelandic *götumál* expressions. *Scandinavian Studies* 36, 59–64.
- Jónsson, Baldur. 1978. Íslenska á vorum dögum. Erindi flutt í Kennaraháskóla Íslands á ráðstefnu Samtaka Móðurmálskennara 2. júní 1978. *Skíma. Mál gagn Móðurmálskennara* 1; 2, 3–7.
- Jónsson, Jón Aðalsteinn. 1959. Ágrip af sögu íslenzkrar stafsetningar. *Lingua Islandica – íslensk Tunga* 1, 71–119.
- Jónsson, Jón Aðalsteinn. 1971. Íslensk hreitungustefna. *Samvinnan* 65; 4, 16–19.
- Laxness, Einar. 1975. Jón Guðmundsson og Reykjavík. Nokkur orð í minningu Jóns Guðmundssonar ritstjóra. *Lesbók Morgunblaðsins* 50, 18. tbl. 29. júní 1975, 6–7, 12 in 16.
- Martinet, André. 1970. *Éléments de linguistique générale*. Paris: Armand Colin.
- Matthíasson, Haraldur. 1953. Veðramál. V *Afmæliskveðja til próf. Alexanders Jóhannessonar*, 76–116. Reykjavík: Helgafell.
- Pétursson, Magnús. 1975. Examen expérimental de la réalisation phonétique des nasales sourdes de l'islandais moderne. V K.-H. Dahlstedt (ur.): *The Nordic Languages and Modern Linguistics* 2, 634–653. Stockholm: Almqvist and Wiksell.
- Pétursson, Magnús. 1978a. *Isländisch*. Hamburg: Helmut Buske Verlag.
- Pétursson, Magnús. 1978b. L'élément temporel. Un problème de prononciation illustré par un exemple de l'islandais moderne, langue à quantité. *Arkiv för Nordisk Filologi* 93, 174–181.
- Walter, Ernst. 1976. *Lexikalisches Lehngut im Altwestnordischen. Untersuchungen zum Lehngut im ethisch-moralischen Wortschatz der frühen lateinisch-altwestnordischen Übersetzungsliteratur*. Berlin: Akademie-Verlag.

MAGNÚS
PÉTURSSON

POLICIES AND PRESERVATION OF LANGUAGE IN ICELAND

ABSTRACT

The policies and preservation of language have different meanings in Iceland than in a majority of other countries, because Iceland, as an island, does not directly border on other languages, and the Icelandic language has no dialects. Historically, the concern over language has two reasons: the mere preservation of the language and its modernization or adaptation to current circumstances. The interest in language can be traced to the seventeenth century, when at least some Icelanders were already aware that unless they considered the purity of their language it would be endangered. During the eighteenth and nineteenth centuries their awareness resulted in purist efforts to replace various foreign words with neologisms, or to assign new meanings to old expressions. Only at the end of the nineteenth century, when the position of the Icelandic language was firm and certain, did the concern over the correctness of language appear. In 1897 a dictionary was introduced to serve the needs of journalists; it was standardized only in 1918, when it became mandatory for the whole country. Its current revision should lead to a new language standard.

Iceland does not have a truly institutionalized official language, because it has no dialects. This does not mean that there are no rules; orthography itself represents a norm and has to be standardized. But since the use of language (pragmatics) has no standard, every linguistic practice in Iceland represents the correct language – because there is no prescribed official or state language that would serve as the measure for the practical use of the language. Still, school teachers do speak about the correct or incorrect use of language, even though their criteria are either arbitrary or reflect a literary or archaic exercise of the language. In this situation, many individuals are dissatisfied and would like to introduce a normative use of language – but until now all endeavours in this respect have failed, because the visions of what should be the basis for such a rules-governed language are vague and not exact.

The concerns for language and language policies move in two directions. Authenticity still represents the strongest force in language policies; without it the position of language would be weak and uncertain. On the other hand, there are modern

language institutions. The Language Institute was established to produce specialized dictionaries in collaboration with linguists and representatives of various professions. The state television also established a language advisory office, which checks the texts of news and other programmes, and issues advise concerning language use. However, these activities would be in vain, if they were not supported by a general interest in language among Icelanders.

■ The article is available in German from the editor.

Call for Contributions to **RELAPSE TO COMMUNISM?**

Edited by D.L. Paletz and K. Jakubowicz

David L. Paletz and Karol Jakubowicz
are developing a follow-up volume to their *Glasnost and After: Media and Change in Eastern/Central Europe*, published by Hampton Press in 1994.

Tentatively titled *Relapse into Communism? The Media and Sociopolitical Consciousness in Central and Eastern Europe*, the book will focus on media performance and impact in the countries in the area; on the ways in which the media have variously helped their audiences adjust to the new situation or deepened and exacerbated the governing and societal crises. The book will be organized around two subjects: country-by-country descriptions and explanations of the media's involvement (or lack thereof) in the process of change; and analyses of such theoretical issues and concepts of the press, media effects, and the democratization of communication.

Scholars and researchers interested in contributing to the volume should contact:

Prof. David L. Paletz	Dr. Karol Jakubowicz
Department of Political Science	Grzybowska 16/22 m. 601
Box 90204	00-132 Warsaw
Duke University, Durham	Poland
NC 27708 USA	